

مدل سنجش دینداری و ساخت مقیاس آن در سطح ملی^۱

Religiosity measuring model and preparation of religiosity scale to Iranian population

Mohammad khodayarifard, Ph.D.

Abbas Rahiminezhad, Ph.D.

Bagher Ghojari Bonab, Ph.D.

Mohsen Shokohi Yekta, Ph.D.

Hojatoleslam Alinaghiye Faghihi, Ph.D.

Hojatoleslam Masood Azarbayjani, Ph.D.

Gholamali Afroz, Ph.D.

Haidarali Hooman, Ph.D.

Morteza Manteghi, Ph.D.

Mohsen Paknezhad, M.A.

Seyyed Hoseyne Seraj Zade, Ph.D.

Seyyed Mohsen Fatemi, Ph.D.

Akbari Zardkhaneh, M.A.

Valiolah Farzad, Ph.D.

Khosro Bagheri Noe Parast,

Ph.D.

Ahmad Beh Pashoh, Ph.D.

Hadi Bahrami Ehsan, Ph.D.

دکتر محمد خدایاری‌فرد^۱دکتر عباس رحیمی‌نژاد^۱دکتر باقر غباری‌بناب^۱دکتر محسن شکوهی‌یکتا^۱حجت‌الاسلام دکتر علی‌نقی فقیهی^۱حجت‌الاسلام دکتر مسعود آذربایجانی^۱دکتر غلامعلی افروز^۱دکتر حیدر علی هومن^۱دکتر مرتضی منتقی^۱محسن پاک‌نژاد^۱دکتر سیدحسین سراج‌زاده^۱دکتر سید محسن فاطمی^۱سعید اکبری‌زردخانه^۱دکتر ولی‌اله فرزاد^۱دکتر خسرو باقری نوع پرست^۱دکتر احمد به‌پژوه^۱دکتر هادی بهرامی‌احسان^۱

Abstract

The present study overcomes the methodological and psychometric shortcomings in formulating existing religiosity instruments, lack of provincial, regional, and national norms, and also lack of standardized method in administrating and scoring related scales. The purpose of study was to develop a standardized scale for measuring religiosity for Iranians, who live in Iran as a religious society. The structure and the content of the scale were drawn from Quran and Hadith (narratives). A theoretical model was thus defined for measuring religiosity in Iran. The theoretical model included multi-components. Based on the model pool of components and items were developed. Research design of the study was descriptive one (non-experimental), developing a measurement type, preparation religiosity scale, and measuring religiosity among Iranians throughout Iran. Statistical population of the present study included members of the Muslim families, with age range 19-60 years old from thirty provincial capital cities in Iran. The participants had to at least graduate from secondary schools and tended to complete the questionnaire. The total size of the sample included 20000 participants. In the first stage, preparation one, in terms of different schools of thoughts (Shia and Sunni), geographical variation (northern, southern, western, and eastern areas of Iran), economical status (the poor-the rich), and language, 4403 participants were selected randomly through stratified sampling method. The second stage included 15386 participants, from throughout Iran, which were selected randomly through the same method used at the first stage. The questionnaire used was included 154 items, 93 items was drawn from the Khodyari's Religiosity Questionnaires, forms A and B (1385/2006), and the rest were developed. In preparation stage, the items were split into two sections, namely part one and part two. Then each of them was administrated on 4403 participants from twelve provinces. Factor analysis revealed eight factors. In the second stage, the two parts, namely one and two, were combined. This made up a questionnaire including 117 items. This questionnaire was administrated on 100 participants. The findings indicated that the scale had proper psychometric features including construct validity, concurrent criterion validity, and also reliability by employing test-retest method. The standardized norms for total score of religiosity, and related components were presented.

Keywords: religiosity scale, religiosity assessment model, Muslim religiosity scale, psychometric properties of scale, national religiosity scale

چکیده

وجود ایرادات روش‌شناختی و روان‌سنجی در تدوین ابزارهای دینداری موجود، فقدان هنجار استانی، منطقه‌ای و ملی و نبود شیوه استاندارد و وحدت رویه‌ای در اجرا و نمونه‌گیری دلیل انجام این مطالعه است. هدف مقاله حاضر، تولید مقیاس استاندارد برای سنجش دینداری جامعه ایران است. بر این اساس، ساختار و محتوای مقیاس سنجش دینداری مبتنی بر آیات قرآن و احادیث تعریف شد. الگوی نظری سنجش دینداری چندمؤلفه‌ای است و بر اساس آن خزانه سوالات تهیه شد. روش پژوهش مقاله از نوع توصیفی-روش‌شناختی است. جامعه آماری پژوهش، افراد ۱۹ تا ۶۰ ساله خانواده‌های مسلمان ساکن در سی (۳۰) شهر مراکز استان‌های ایران بودند که دارای تحصیلات سیکل به بالا و برای تکمیل پرسشنامه تمایل داشتند. با حجم ۲۰۰۰۰ نفر از جامعه، ۴۴۰۳ نفر بر اساس متغیرهای نوع مذهب (شیخ-تسنن)، پراکندگی جغرافیایی (شمال، جنوب، غرب، شرق و مرکزی)، وضعیت اقتصادی (برخودار-محرور) و زبان از طریق نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم برای اجرای مطالعه آماده‌سازی انتخاب شدند. منبع اصلی ساخت ابزار پرسشنامه سنجش دینداری، پرسشنامه‌های فرم الف و ب مطالعه خدایاری فرد و همکاران (۱۳۸۵) بوده است. با استفاده از ۹۳ سؤال مناسب پرسشنامه‌های خدایاری فرد و همکاران (۱۳۸۵) و تدوین ۶۱ سؤال دیگر، در نهایت پرسشنامه‌ای با ۱۵۴ سؤال نهایی شد. در مرحله آماده‌سازی مقیاس، سوالات به دو قسمت یک و دو تقسیم شد. پس از اجرای پرسشنامه‌های ۱ و ۲ در گروه نمونه ۴۴۰۳ نفری در ۱۲ استان کشور و تحلیل عوامل آن‌ها که ۸ مؤلفه را در هر پرسشنامه آشکار کرد، برای اجرای نهایی، هر دو پرسشنامه با هم ترکیب و پرسشنامه واحدی با ۱۱۷ سؤال آماده شد. این پرسشنامه هم در جمعیت ۱۰۰ نفری مطالعه و در پایان ۱۰۵ سؤال با اضافه کردن ۵ سؤال سنجش نحوه وانمود اجتماعی فرد برای اجرا آماده شد. اجرای نهایی برای سنجش دینداری در سطح اقشار مختلف در گروه نمونه ۱۵۳۸۶ نفری در دوازده استان کشور انجام شد. یافته‌های این مرحله ضمن تأیید خصوصیات روان‌سنجی مقیاس از جمله رویایی سازه و رویایی همزمان، دارای اعتبار مناسب با روش بازآزمایی نیز بود. پرسشنامه‌ای با ۹۷ سؤال را برای اجرای گروهی در بین اقشار مختلف و در سطح ملی ارائه کرد.

واژه‌های کلیدی: مقیاس دینداری، مدل سنجش دینداری، سنجش دینداری مسلمانان، خصوصیات روان‌سنجی دینداری

^۱مقاله حاضر گزارش بخشی از طرح تحقیقاتی تحت عنوان "آماده‌سازی مقیاس دینداری و ارزیابی سطوح دینداری اقشار مختلف جامعه ایران" است. این طرح با حمایت عالی سازمان ملی جوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انجام شده است.

^۲عضو هیات علمی دانشگاه تهران

^۳دانشیار دانشگاه قم

^۴عضو هیات علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

^۵استاد بازنشسته دانشگاه

^۶استادبازار دانشگاه تربیت معلم

^۷استادبازار جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران

^۸دانشیار دانشگاه تربیت معلم

^۹استاد میهمان دانشگاه بریتیش کلمبیا کانادا